

A DIVATIPAR OLTALMAZHATÓSÁGÁNAK KÉRDÉSEI

*Mozgástér a divatcikkek oltalmánál az egyéni,
eredeti küszöb vizsgálata tekintetében*

SÁNDOR Médea Lola

„Ne legyél benne a trendekben. Ne a divat birtokoljon
téged, hanem te dönts el, hogy mi vagy, mit akarsz
kifejezni azzal, ahogy öltözködsz és ahogy élsz.”

Gianni Versace

1. Bevezetés

A divatipar az elmúlt évtized legdinamikusabban fejlődő iparágává nőtte ki magát, a kortárs társadalmak egyik legfontosabb gazdasági és társadalmi jelenségévé vált, amely számára segítséget nyújtott az információs korszak médiáitól hatékonyan terjeszthető trendek és divathírek vonzereje. A teljes iparág világszerte 825 millió¹ dolláros árbevétellel zárta a 2021-es évet, amely szignifikáns különbséget mutat bármely év statisztikájával szemben. Emellett a divat szó hallatán az ember inkább a viseletre és az öltözködésre asszociálhat elsőkörben, holott kulturális szempontból az önkifejezés és az autonómia egyik eszközének tekinthető, amely egy adott időszakban, egy adott helyen és adott kontextusban kerülhet kifejezésre. Amellett, hogy az emberek szeretnek felöltözni minél divatosabb darabokba, szeretik követni az aktuális trendeket is, így van, aki a magas divat (*'haute couture'*), esetleg a lassú divat (*'slow fashion'*), vagy a gyors divat (*'fast fashion'*, azaz a tömeggyártás) hatására öltözködik szívesebben. A divatrajongók a legújabb ruhadarabokat nemcsak az interneten,

¹ Forrás: <https://www.statista.com/outlook/dmo/ecommerce/fashion/worldwide>; letöltve: 2022. 05. 09.

hanem akár a szezonális divatheteken is szívesen megnézik a tervezők aktuális kollekcióit. Napjainkban sokan a divatiparban tevékenykedő kisvállalkozók támogatására inkább független tervezői darabokat vásárolnak, amelyek nemcsak egy felvehető ruhadarabként, hanem egy tervező személyiségének és stílusának kifejeződéseként, akár egy művészeti alkotásként is szolgálhat. Mindez azt jelenti, hogy egy ruha nemcsak funkcionális, azaz az emberi test elfedésére szolgál, hanem esztétikus is, tehát egy művész, azaz lehet a tervező egyéni, eredeti jellegű munkájának háromdimenziós kialakítása. Ezért úgy gondolom, hogy a divatipar motorját mindenképpen a független tervezők munkája adja, akik minden kollekciójukkal hozzájárulnak a divatipar színesítéséhez, és divatterveikkel egyértelműen előmozdítják a lassú divat fejlődését, illetve igyekeznek meggyőzni a fogyasztókat a lassú divat fontosságáról.

Ugyanakkor a divattervezők helyzete sokkal problémásabb és bizonytalanabb, mint ahogy azt a kifutón elkészült kollekcióik, vagy a közösségi médián látottak mutatják. A független tervezők tervei mind a szerzői jog, mind a formatervezési mintaoltalom alapján védelemben részesülnek, utóbbi esetben akkor, ha a bejelenti a szándékát a hatóságnál arra nézve, hogy mintáját jegyezzék be a lajstromba, mint oltalommal védett dizájn vagy divatminta. Annak ellenére, hogy a formatervezési mintaoltalom erősebb védelmet biztosít a minta számára, mint önállóan a szerzői jog, nagyon kevés tervező él az oltalom lehetőségével. Ezenfelül további gondot jelent, hogy az oltalom feltételeit Magyarországon a formatervezési mintaoltalomról szóló törvény² az 'új és egyéni jellegű' meghatározással állapította meg, amelynek keretei nem feltétlenül egyértelműek egyes minták vonatkozásában vagy annak megkülönböztetése esetén. Álláspontom szerint vannak olyan dizájnek is, amelyek úgy részesülnek oltalomban, hogy az új és egyéni jellegtől az átlagos felhasználóra nem kelt eltérő összbenyomást egy ugyanolyan vagy hasonló mintához képest, ami esetleg nem kapott oltalmat a hatóságtól, vagyis a közkinccs kategóriájához sokkal közelebb esnek, mint az új és egyéni jelleghez. A kutatásom során ezért szeretnék rávilágítani a divatipar szellemi tulajdonvédelemmel kapcsolatos dilemmáira, pontosabban a közkinccs és az új, egyéni jelleg közötti határvonal elvékonyodására és lassú egybeolvadására.

² 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról (a továbbiakban: Fmtv.).

2. Az ötlet és a divathoz kapcsolódó kétdimenziós alkotások szellemi tulajdonvédelmének lehetőségei

2.1. Az ötlettől a kifejeződésig

A ruha- és divatminták alapvetően olyan esztétikai alkotások, amelyek hasznos funkcióval is rendelkeznek.³ A ruha azért hasznos, mert az ember testének elfedésére szolgál, mellette pedig esztétikus, azaz az ember külső megjelenését színesítik a ruhán található különböző díszek, maga az anyag, amiből készült vagy a kialakítása. A tervezőnek az ötletét mihamarabb meg kell terveznie a vázlatfüzetében, ugyanis az ötlet önmagában még nem eredményez a tervező számára semmilyen védelmet, akkor sem, ha már valamilyen fizikai formában megvalósult. Például egy hajó mintás szövetből készült szoknya ötlete megfoghatatlan, és bárki által bármilyen vagyronromlás nélkül⁴ reprodukálható. Adott divattervező szellemi javait ennek értelmében csak akkor tudják érzékelni mások, ha olyan fizikai dolgokként valósulnak meg, amelyekből egyértelműen kifejeződik a tervező ötlete és annak egyéni, eredeti jellege. Általában a tervezők a már rendelkezésre álló és megosztott ötleteket gondolják újra, amely által valami újat és egyedit hozhatnak létre.⁵ Mivel nincs lajstrom, így iparjogvédelmi eszköz sem állhat a rendelkezésére, csak a szerzői jogi védelem, hiszen a ruha vázlatlatterve művészeti alkotásnak⁶ minősülhet, szerzői jogi védelem kizárólag „a szerző szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellegű” alkotást illet meg.⁷ A divattervező vázlatrajza megfelelhet ezen fogalmi ismérveknek, ha az ötlete valóban annyira kreatív, hogy egyéni és eredeti jellegű mű készül belőle. A divatrajzra a tervező alapesetben abban a pillanatban szerzői jogi védelmet szerez, amint elkészül,⁸ és a rajz maga kézzelfogható formában rögzül.⁹ Ugyanakkor a szerzői jog hiába jelent védelmet, alapesetben nehezebben

³ UJVÁRI Petra: Divatjog a kifutón – A divatipar oltalmazhatóságának lehetőségei a szellemi tulajdonjogok tükrében. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2015/2.

⁴ Egy olyan mű, amely már a közkincs kategóriába tartozik, vagy semmilyen új és egyéni jelleggel nem bír, bárki által elkészíthető lehet anélkül, hogy egy alkotó már létező művét bitorolná vagy másolná, mivel ilyen műveknél alap esetben az alkotó inkább nem ismert.

⁵ Forrás: <https://euipo.europa.eu/ohimportal/hu/design-definition>; letöltve: 2021. 11. 06.

⁶ Sztj. 1. § (1) bek.

⁷ Sztj. 1. § (3) bek.

⁸ Habár nem feltétlenül kell kész műnek lennie, egy félkész mű is élvezhet szerzői jogi védelmet abban az esetben, ha kifejeződik rajta az alkotó személyiségéből fakadóan az egyéni, eredeti jelleg.

⁹ Forrás: <https://michelsonip.com/fashion-and-intellectual-property/>; letöltve: 2022. 02. 19.

bizonyítható a szerzőhöz kapcsolódóan a szerző személyiségének kifejeződése egyéni, eredeti módon, illetve akár a szerzőség is vitatható. Az Szjt. egy megdönthető vélelmet állít fel a szerzőség kérdésével kapcsolatban, amely esetben az ellenkező bizonyításáig azt kell szerzőnek tekinteni, akinek a nevét ilyenként a művön a szokásos módon feltüntették.¹⁰ A 94/B. § alapján, ha nem állapítható meg az önkéntes műnyilvántartás és a közös jogkezelő szervezet által a közös jogkezelés alá tartozó művekről fenntartott adatbázis alapján kiállított teljes bizonyító erejű magánokirat alapján sem a szerző, akkor azt kell tekinteni szerzőnek az ellenkező bizonyításáig, aki a művet először nyilvánosságra hozta.

2.2. Az Egyesült Államok joggyakorlata a divatrajzok és a tervezési jellemzők tekintetében

Az Egyesült Államok jogalkotója e tekintetben másképp gondolkodik, mint a kontinentális országoké: a szerzői joghoz kapcsolódó szabályozásuk sokkal bonyolultabb és szigorúbb követelményeket támaszt a divatcikkekkel szemben, mivelhogy az Egyesült Államok szerzői jogi törvénye¹¹ szerint azon művek élvezhetnek védelmet, amelyekből egyértelműen kitűnik, hogy eredeti jellegű, ennek ellenére a védelem a törvény alapján nem terjed ki a használati tárgyakra. Így a képi, grafikus és szobrászati elemeket tartalmazó művet szerzői jog védi, ha ezen elemeket tartalmazó külső kialakítása fizikailag vagy fogalmilag elválasztható a hasznos funkciójától.¹² Éppen ezért egy ruházati cikknek meg kell felelnie ezen az „elválaszthatósági” teszten, amely két esetből áll: fizikai és fogalmi elválaszthatóságból.¹³ Fizikai elválaszthatóság esetén a mű művészi tulajdonsága fizikailag elválasztható annak hasznos jellegétől. Ez egyértelműen kimondott és meghatározott doktrína, a Mazer v. Stein ügy alapján megállapítható volt, hogy a szobrocskából álló lámpatartó, annak ellenére, hogy használati tárgyhoz van csatolva, kaphat szerzői jogi védelmet, mivel maguk a szobrok

¹⁰ BAKSAY-NAGY György – GRAD-GYENGE Anikó: Design és jog. Bevezető a design védelmének lehetőségeibe. *Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Műhelytanulmányok*, II. évf., 2020/6. 51.

¹¹ 17 U.S.C. §101.

¹² US Code Title 17 – Copyrights, §101.; Brandon SCRUGGS: Should Fashion Design Be Copyrightable? *Northwestern Journal of Technology and Intellectual Property*, Vol. 6., Issue 1. (2007) 123.

¹³ Alexandra MACKAY: Made in America: A Comparative Analysis of Copyright Law Protection for Fashion Design in Asian and in the United States. *American University Business Law Review*, 2018/2. 381.

művészeti alkotásnak számítanak. A fogalmi elválaszthatóságnál pedig a képi, grafikus vagy szobrászati elemek külön is azonosíthatók a funkcionalitásuk mellett. A ruha és divatcikknek a fogalmi elválaszthatóság tesztjén lehet esélyük védelemre, ha és amennyiben a bíróság megállapítja, hogy a díszítő, a külső megjelenést kifejező funkciójuk hangsúlyosabb, mint a hasznos funkciójuk, amely ebben az esetben a test elfedése. Ezáltal, hogy a hasznos funkció szabálya a divattervek mögött álló ötlet, illetve gondolat védelmének akadályát képezi, ez a követelmény nemcsak az Egyesült Államokban, hanem adott esetben Magyarországon is nehezen megfogható kategória bárki számára, ugyanis ezek a gondolatok akkor részesülhetnek védelemben, ha „a jellemző a használati tárgytól különálló két- vagy háromdimenziós műalkotásként érzékelhető, és oltalmazható képi, grafikai vagy szobrászati alkotásnak minősülne, ha azt a használati tárgytól, amelybe beépítették, egyébként külön képzeltek el”.¹⁴ A védelem ezen feltétele ugyanúgy helytálló lehet Magyarország jogrendszerében is, mivel az emberek nagy része elsőkörben a ruha funkcionalitását részesítik előnyben, ebből kifolyólag az esztétika, mint a divatos öltözködés alapköve sok esetben háttérbe szorulhat.

3. A háromdimenziós alkotások védelme formatervezési mintaoltalommal

3.1. A szabásminták védelme

Nemcsak a divatminták és a ruha külső megjelenése oltalmazható a jog segítségével, hanem a szabásminták is. A divatrajz a fent tárgyaltak esetében védelmet élvezhet, ha egyéni, eredeti jelleget mutat és ez kifejeződik a rajzon, ennél fogva ebben az esetben a védelem automatikusan jár a szerző számára. A szabásmintánál szintén irányadó lesz a szerzői jogi védelem, így, ha a mintán szereplő utasítások és kifejezések, és a mintán található egyes rajzok és grafikai elemek, amelyekből egyértelműen kifejeződik, hogy a szerző egyéni, eredeti jellegű alkotása, és akár a kész termék rajza is mellékelve van mellé, akkor a tervező automatikusan szerzői jogi védelmet szerezhet a szabásmintára is. Az angolszász jogban ez a védelem nem automatikus, a fentebb tárgyalt feltételeknek kell megfelelnie a szabásmintának a szerzői jogi védelem megszerzéséhez,

¹⁴ Dani N. COHEN: *Fashion and Intellectual Property: Protecting Creative Works*. The Michelson Institute for Intellectual Property, 2021. <https://michelsonip.com/fashion-and-intellectual-property/>; letöltve: 2022. 02. 19.

és kérni kell a Szerzői Jogi Hivaltól (*US. Copyright Office*) a védelem bejegyzését.¹⁵ Emellett a szabásminták védjeggyel is oltalmazhatók, ha a mintát a tervező kereskedelmi forgalomban értékesíti, de jelen esetben az oltalom nem a mintát, hanem az adott szabásminta márkáját hivatott védeni, megakadályozva azt, hogy két hasonló szabásminta összetéveszthető legyen a piacon.¹⁶ Első ránézésre a szabásminta kétdimenziós alkotásnak számíthat, amely esetben a szerzői jog lenne rá az irányadó védelmi forma, ugyanakkor formatervezési mintaoltalom is kérhető rá, hiszen a Locarno-i osztályozás tartalmazza a szabásmintát mint oltalmazható ipari mintát.¹⁷

3.2. Dizájnvédelem az Egyesült Államokban és Magyarországon

Az Egyesült Államokban a formatervezési mintaoltalom (design patent), másnéven a dizájn szabadalom ad lehetőséget, amely a legközelebb áll a magyar joggyakorlatban foglaltakhoz. Azon tervező mintájára adható, aki új, eredeti és díszítő jellegű formatervezési mintát hoz létre valamely gyártási cikkre, illetve nem nyilvánvalónak és kellően feltártnak kell lennie a Szabadalmi Hivatal (*Patent Office*) számára.¹⁸ Ez az oltalmi forma a divatminta nem funkcionális szempontjait hivatott védeni, tehát a divatcikk hasznossága helyett inkább a dekoratív oldalát védi.¹⁹ Viszont a formatervezési mintaoltalom nem válik érvénytelenné pusztán azért, mert az oltalom tárgyát képező dolog a kellemes látványt nyújtó megjelenés mellett hasznos funkcióval is rendelkezik. Számos gyártási cikk kialakítása és megjelenése, bár funkcionális követelmények szabják meg, gyakran tetszetős látványt nyújt a tájékozott felhasználóra. Ha azonban a kialakítás elsősorban inkább funkcionális vagy mechanikai követelmények szükségességéből ered, akkor ez az oltalom nem igényelhető a termékre. Ennek az oltalomnak a hátránya, hogy nem feltétlenül nyújt kellő védelmet a divatminták számára, mivel a ruhák általában rövid életűek, és a szabadalom megszerzéséhez szükséges feltételek és idő mellett ez az oltalom

¹⁵ Forrás: <https://smallbusiness.chron.com/copyright-sewing-patterns-55833.html>; letöltve: 2022. 03. 13.

¹⁶ Forrás: <https://legalbeagle.com/12723574-how-to-copyright-sewing-patterns.html>; letöltve: 2022. 03. 15.

¹⁷ Locarnói Osztályozás, 1908 osztály – írószerek, irodai szerek, oktatási kellékek.

¹⁸ 35 U. S. C. § 171.

¹⁹ UJVÁRI i. m. 360.

túl későn, vagy egyáltalán nem jön létre, így nem nyújt hatékony védelmet a divatminták számára.²⁰

Magyarországon a termék alapját szolgáló kétdimenziós terv szerzői jogi védelem alá esik, hiszen a védelem a mű alkotóját a szellemi tevékenységéből fakadó egyéni, eredeti jellege alapján illeti meg, amelyet az 1999. évi LXXVI. törvény rögzít.²¹ Az egyéni jelleg akkor áll fenn, ha az adott körülmények között lehetőség van többféle kifejezési módra és ezek közül a szerző egyéni módon valósítja meg, hozza létre alkotását.²² Az eredetiség pedig azt jelenti, hogy a művet maga a szerző alkotta meg, és nem egy már korábban létező alkotás egyszerű másolatáról van szó.²³ Az egyéni és eredeti jelleg szubjektív, tehát a művet a szerzőhöz személyes kapcsolat fűzi, ezt nem mástól vette át. Az egyéni jelleg kifejezi, hogy csak egy olyan szellemi mozgástérben való választás lehet alkotás, ahol a szerzőnek lehetősége van alkotó szelleme eredeti módon történő kifejezésére. Ennek ki kell fejeződnie a művön, amelynek objektíve érzékelhetőnek és pontosnak kell lennie.²⁴

A magyar szabályozás szerint formatervezési mintaoltalomban részesülhet minden új és egyéni jellegű formatervezési minta. Mintának minősül a termék egészének vagy részének megjelenése, amelyet magának a terméknek, illetve a díszítésének a külső jellegzetességei különösen a rajzolat, a színek, a körvonalak, az alak, illetve a felhasznált anyagok jellegzetességei eredményeznek.²⁵ A formatervezési mintaoltalomról szóló törvény alapján új a minta, ha azzal azonos minta nem jutott nyilvánosságra az elsőbbség időpontját megelőzően.²⁶ Egyéni jellegű a minta, ha az elsőbbség időpontja előtt nyilvánosságra jutott

²⁰ Brittany WEST: A New Look for the Fashion Industry: Redesigning Copyright Law With the Innovative Design Protection and Privacy Prevention Act (IDPPA). *Journal of Business, Entrepreneurship and the Law*, 2011/1. 64–65.

²¹ Szjt. 1. § (3) bek.

²² Ennélfogva a magyar jogban a funkcionális művek nincsenek kizárva a szerzői jogi védelemből, habár a mozgástér szükségszerűen szűkebb, mint az USA szerzői jogi szabályozásában, illetve a magyar és az amerikai szabályozás másként értelmezi a funkcionalitás fogalmát is. Viszont, ha Magyarországon sikerül a tervezőnek egyéni, eredeti jellegű művet alkotnia, amely kifejeződik a művön, és emellett a mű egyszerre funkcionális is, akkor egyértelműen megilleti a szerzői jogi védelem, hiszen a törvény alapján minden fogalmi ismérvek megfelel a tervező műve.

²³ Forrás: <https://www.sztnh.gov.hu/hu/szerzoi-jog/szerzoi-jogi-alapfogalmak>; letöltve: 2021. 11. 11.

²⁴ GYERTYÁNFY Péter – LEGEZA Dénes (szerk.): *Nagykommentár a szerzői jogi törvényhez*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020. 81–82.

²⁵ 2001. évi XLVIII. törvény a formatervezési minták oltalmáról, 1. § (1)–(2) bek.

²⁶ Fmtv. 2. § (1) bek.

bármely mintához képest a tájékozott használóra eltérő összbenyomást tesz.²⁷ Ebben az esetben figyelembe kell venni, hogy a szerző a termék természetére, az ipari, illetve a kézműipari ágazat sajátosságaira tekintettel milyen alkotói szabadságfokkal alakíthatta ki a mintát. Az összbenyomás megállapításához pedig a mintát egészében kell vizsgálni. Egy-egy jellegzetes, formaalkotó elem azonossága nem jelentheti az egyéni jelleg hiányát, mivel a mintaoltalomnak biztosítania kell az adott termék továbbfejlesztésének és a továbbfejlesztett változat jogi oltalmának lehetőségét, így a korábbi modellel való hasonlóság nem zárja ki a továbbfejlesztett összbenyomást keltő modell védelmének a lehetőségét.²⁸

Magyarországon a formatervezési mintaoltalom, mint védelmi lehetőség a tervezők ruháinak védelmére, egyértelműen rendelkezésre áll, azonban nem feltétlenül élnek vele a tervezők. Ha élnek is az oltalom lehetőségével, az azért van, mert a dizájnjukat vagy kész terméküket már bitorolták, és a helyzet utólagos orvoslására kérnek segítséget. Ebben az esetben felmerül a kérdés, hogy a tervezők nem tudnak arról, hogy ez a lehetőség a rendelkezésükre áll, vagy tudnak róla, viszont figyelmen kívül hagyják.

4. A szellemi tulajdonvédelem aggályai a divatiparban az egyéni, eredeti küszöb vizsgálata szempontjából

Adott esetben előfordul, hogy egy formatervezési mintaoltalommal védett dizájn egyszerre szerzői jogi alkotás is, ennél fogva párhuzamos oltalom áll fenn rajta. A két terület erősen fedi egymást, viszont mégsem egyformák. A szerzői jog nem a formát védi, habár a megjelenés azonosításánál fontos szempontot képezhet, a formatervezési mintaoltalomnál pedig a termék megjelenése áll védelemben. A párhuzamos oltalom nagy segítség lehet a tervező számára, hiszen ekképpen nemcsak a szerzői jogra, hanem egy másik jogoltalomra, a formatervezési mintára is lehet hivatkozni igényérvényesítésnél. A formatervezési mintaoltalom célja, hogy a termék kereskedelmi forgalomba kerülhessen, amelynek a célközönsége egyértelműen a tájékozott felhasználó, amelyre a törvény alapján a minta eltérő összbenyomást kell, hogy keltsen egy másik mintához képest. Ha a nagyon hasonló dizájn a tájékozott felhasználónál ezt az eltérő összbenyomást nem üti meg, akkor nagyon könnyen és bármikor fel lehet lépni a bitorló ellen.

²⁷ Fmtv. 3. § (1) bek.

²⁸ TATTAY Levente – POGÁCSÁS Anett – UJHELYI Dávid: *Szellemi alkotások joga*. Budapest, Szent István Társulat, 2021. 315.

Ha csak szerzői jogi védelem áll fenn egy terméken, a kereskedelmi forgalomba kerülése esetén a fogyasztók valószínűleg meg fogják tudni különböztetni más szerzői jogi védelem alatt álló termékektől, ha arculathoz van társítva a minta, így tudják, hogy kinek a mintáját, illetve termékét fogják megvásárolni. Bár sok esetben nehezebb megállapítani a minta jogosultját, hiszen a szerzői személyiség kifejeződésének bizonyítása szubjektív és bonyolult lehet, és vitatható is, hogy ki a szerző. Sokszor a felhasználó, aki átdolgozza vagy ihletet merít egy másik jogosult művéből, nincs is tudatában annak, hogy jogsértést követ el, mivelhogy nehezebben is behatárolhatóbb az egyéni jelleg és a szerző személyiségének a kifejeződése egy, az általa alapul vett művön. Ebből fakadóan sokszor inkább azt nehéz megállapítani, hogy a felhasználó tudja-e, hogy az a mű vagy annak egy része, amit átdolgoz, egyéni eredeti jellegű-e, vagy csak az adott mű ötlete lesz-e a kiindulópontja a saját mintájához.

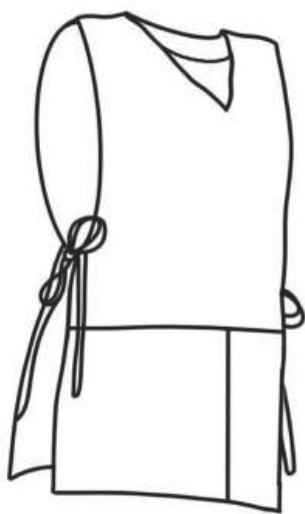
Ha csak formatervezési mintaoltalomban részesül egy termék, a tervezőnek könnyebb dolga lehet, mert okirat, lajstromkivonat és nyilvános adatbázis is tartalmazza az oltalom alatt álló mintát, ennek okán nem lenne kérdés, hogy ki a jogosultja a mintának, mivel ez elvileg biztos jog háttérrel ad, viszont ennek ellenére is vitatható lehet akár a formatervezési mintaoltalom jogossága és a jogosult személye, amely esetben megsemmisítési eljárást is kezdeményezhet. Az eljárás által az oltalom megsemmisíthető, ha nem is lehetett volna lajstromozni, például amiatt, mert nem felel meg az újdonság vagy az egyéni jelleg követelményének, vagy bírósági határozat értelmében az oltalmat nem annak adták meg, akit valójában megillet.²⁹

Ha párhuzamosan áll fenn a szerzői jog és a formatervezési mintaoltalom, akkor a divatcikken szereplő minta erősebb védelmi formát ölt, mintha önmagában formatervezési minta vagy szerzői jog védené a terméket. A tájékozott felhasználó elméletileg könnyebben párosítja össze a mintát a készítőjével, és felismeri a termék külső megjelenésének készítőjét. Ezzel együtt a mozgástér is szűkebbé válik, így a termék megjelenése és a szerzői személyiségének a kifejeződése egyszerre jelenik meg a mintán, amelytől sokkal nagyobb eltérést kell produkálnia egy másik mintának, ezért kisebb hasonlóság miatt is indíthat a jogosult megsemmisítési eljárást. A párhuzamos oltalom fennállásával a szolgai másolás és akár az átdolgozás problémája könnyebben kiküszöbölhető.

Az egyéni jelleg is másként fejeződik ki a két jogterületen. A szerzői jognál az egyéni jelleg alacsonynak mondható, és nehezebben állapítható meg a szerző személyiségének kifejeződése, mint a formatervezési mintánál, ahol egyébként

²⁹ BAKSAY-NAGY-GRAD-GYENGE i. m. 79.

az egyéni szint még alacsonyabban helyezkedik el. Egy grafikai alkotásnál tágabb a mozgástér, mivel sokkal nagyobb eltérést kell produkálnia egy másik terméknek ahhoz, hogy a másik terméktől egyéni jelleget mutasson, míg az üvegtechnikánál kicsi a mozgástér, hiszen számítani fog, hogy milyen technikával gyártják az üveget és milyen alkotói szabadságfokot engedélyez, evégett a kis eltérés is sokat fog számítani. A divatcikkek ezen két kategória között helyezkedhetnek el,³⁰ viszont számít az is, hogy milyen darabról van szó, amely

1. ábra: Formatervezési mintaoltalmat szerzett köpeny, forrás: SZTNH E-Kutatás adatbázis

szűkítheti a mozgástert az oltalom megadásánál és az igényérvényesítésnél, például, hogy a ruhát a tervező az emberi test formájára tervezi. Tovább szűkítheti az alkotói szabadságfokot a ruha színe, mintája is, mert egy egyéni jellegű minta az átlagos kapucnis pulcsin már képes nagy eltérést okozni egy másik mintához képest. Minderre tökéletes példa az a köpeny, ami formatervezési mintaoltalmat kapott, pedig számomra nem keltett eltérő összbnyomást egy másik, akár a közkinccs körébe tartozó köpenyhez képest.

A tájékozott felhasználóra már egy kis eltérés a két divatcikk között is kelthet eltérő összbnyomást. A tájékozott felhasználó magasabb szinten van az átlagemberhez képest, mivel sokkal figyelmesebb egy-egy divatcikk kiválasztásakor, nemcsak hasznosság szempontjából vizsgálja az adott ruhát, hanem csinoság, kinézet, esztétika szempontjából is, ezért nagy befolyást jelenthet számára két divatcikk közül egy apró eltérés, például egy díszítőelem vagy egy kötöző. A köpeny esetében a különbséget egy plusz kötöző és egy plusz zseb adta.

Mindezekből kifolyólag, a divatcikkek forgalmazása során a zsinórmértéket a fogyasztói magatartás adja, amely egyértelmű iránymutatást ad abban az esetben, ha két nagyon hasonló termék kerül ki a piacra. Akár egy apró különbség is befolyásolhatja a tájékozott felhasználót mint fogyasztót, és eltérő összbnyomást kelthet a másik termékhez képest, amely sokat számít a két termék külső megjelenésének megkülönböztetése esetén. Így, egy szerzői joggal nem feltétlenül, de formatervezési mintaoltalommal védett termék esetén, ha egy

³⁰ A divatcikkeknel a mozgástér nagyobbak mutatkozik, mint az üvegnél, viszont kisebb, mint a grafikánál.

másik, ugyanilyen termékhez képest valamiben másabb, például az egyiken van kötöző, a másikon pedig csak zsebek vannak, akkor ez már jelenthet eltérő összbenyomást, viszont az alkotó személyisége egy ilyen termék esetében nem feltétlenül fejeződik ki magas fokon, mint egy grafikai művel ellátott terméknél. Ebben az esetben úgy gondolom, hogy a divatcikkek hasznos funkciója kerül előtérbe az esztétikai és a művészeti vonatkozásukkal szemben. Ez problémát jelenthet azon tervezők esetében, akik divatcikkeiket nem a funkcionalitás, hanem a külső megjelenés vonzóvá tétele vezérli, amelybe sokszor rengeteg pénzt és energiát fektetnek, és a piacon az olcsóbb termékeket kereső fogyasztók esetében nem biztos, hogy sikert fog aratni. Megoldás lehet egy másik fogyasztói réteg megcélzása, amely a „sznob-effekt” miatt kifejezetten a drágább, ’designer’ darabokat keresi.

5. Ki legyen a mérce alapja, a tájékozott felhasználó vagy átlag fogyasztó?

Álláspontom szerint a formatervezési mintaoltalom esetében nagyon alacsony az a szint, amelyet egy mintának el kell érnie ahhoz, hogy oltalmat kapjon, hiszen a joggyakorlat a tájékozott felhasználót veszi alapul az új és egyéni jelleg elbírálásakor, ami olyan, mintha a szabadalomnál a szakember szintje lenne az irányadó, aki az adott szakterületét ismerő olyan képzeletbeli személy, aki lexikálisan mindent tud az adott szakterületről, azonban ismereteit nem képes alkotó módon kamatoztatni.³¹ A tájékozott felhasználó azt vizsgálja, hogy az összbenyomáson belül a minta külsejéről részletes megtekintéskor alkotott kép mennyiben különbözik egy másik, vagy a régebbi mintától. Így az a fontos, hogy mit lát a fogyasztó, ha ránéz a mintára. Ez a mérce ugyanakkor rendkívül alacsony, a szerzői jogban lévő mércéhez képest is, hiszen az egyéni, eredeti jelleg megállapításánál felvetődik a kérdés, hogy a két jogterületnél a mozgástér többféleképpen történő kitöltése biztosan két eltérő szerzői művet hoz-e létre. Egy, már inkább a közkinccs körébe tartozó, vagy egy szolgálai másolt minta esetében ez a mozgástér szűkebb és szigorúbb is, például annak a köpenynek az esetében, amely esetben az átlagos fogyasztó nem feltétlenül látja a különbséget, amely miatt külön oltalmat kapott a közkinccs körébe tartozó köpenyekhez képest, mint egy egyéni, eredeti jellegű szerzői mű esetében. A tájékozott felhasználó elméletileg nem szakember módjára vizsgálja az újdonságot, aki

³¹ Forrás: <https://www.sztneh.gov.hu/hu/feltalaloi-tevekenyseg> letöltve: 2022. 05. 10.

törvényi segítség nélkül, technikai ismeretei és tudományos módszerei birtokában is képes eldönteni az újdonság kérdését, azaz, hogy miben azonosak, illetve miben különböznek a minta egyes részei.³² Viszont úgy gondolom, hogy az újdonságkutatás és az egyéni jelleg vizsgálata esetében a tájékozott felhasználó közelebb áll a szakemberhez, mintsem az átlag fogyasztóhoz, ezáltal jobbnak gondolnám, ha a szakember mellett esetleg az átlag fogyasztó szintjén is vizsgálnák az új és egyéni jelleget, amelyhez a legfontosabb szempont a technikai, tudományos és a törvényi ismeretek nélküli újdonságkutatás lenne, hiszen az átlag fogyasztó is meg tudja állapítani, hogy miben azonosak, illetve miben különböznek a minta egyes része egy régebbi vagy egy más mintához képest. Ha a közkinccs körébe tartozó mintákhoz hasonló minták oltalmat szereznek, azt nem biztos, hogy az átlag fogyasztó érdemben meg tudja állapítani, hogy mi volt az érdemi különbség egy másik, hasonló termékhez képest, míg adott esetben egy grafikai műnél a megállapítás sokkal könnyebb és egyszerűbb számára, mint a formatervezési mintaoltalomnál.

A formatervezési mintaoltalom a közkinccs, az ihlet és maga a mű elhatárolása egyes minták tekintetében nagyon nehéznek mutatkozik. Ezért bonyolult megállapítani azt is, hogy a fogyasztó számára például egy teljesen átlagos köpeny külső megjelenése kaphat-e formatervezési mintaoltalmat úgy, hogy az egyetlen eltérés a közkinccs körébe tartozó köpeny minta és az oltalomban részesülő köpeny minta között egy plusz zseb és egy plusz kötöző léte. A kérdés tovább bonyolódhat, ha ugyanezt a territoriális hatályú oltalomban részesülő terméket egy külföldi vállalat gyártja és importálja Magyarországra. Ezért is fontos álláspontom szerint a közkinccs kategóriáját ebben az esetben ténylegesen alapul venni az eljárásban a minták elbírálásakor, hiszen két nagyon hasonló termék összehasonlítása vagy különbségtétele esetén a fogyasztó magatartása fog egyértelmű útmutatást adni a választásával, hogy melyik terméket fogja megvásárolni. Így, ha két teljesen ugyanolyan, a fogyasztó számára szinte megmondhatatlan különbség van a két termék között, a fogyasztó vagy nem fogja tudatosan megvásárolni a terméket, vagy összezavarodik a két hasonló termék láttán, amelyek esetében az oltalom megadásakor csak a tájékozott felhasználó mércéje lesz az irányadó, holott nemcsak a tájékozott felhasználó vizsgálja meg a mintát, hanem a vásárláskor az átlagos fogyasztó is. Ebből fakadóan úgy gondolom, hogy relevánsabb lenne, ha az átlagos fogyasztó is lehetne a mérce alapja a tájékozott felhasználó mellett.

³² ZOMBORI Zsolt: Formatervezésiminta-oltalom Magyarországon és az Európai Közösségben II. rész. *Iparjogvédelmi és Szerzői jogi Szemle*, 2006/3. 41.